

הרב אבינעם זומר שליט"א

ר"מ בישיבת מרכז הרב

"בן ולא אב בן ולא בת" בבן סורר ומורה

המשנה בריש פירקין הביאה את הפסוק "כי יהיה לאיש בן" ולמדה מהמילה 'בן' שדווקא בן ולא בת, בן ולא איש. ובגמ' (סט.) מובאים דברי ר' ישמעאל שדרש בן ולא אב וצריך להבין מדוע המשנה לא הזכירה את הלימוד הזה מהמילה 'בן'.

והנה לגבי דברי המשנה 'כי יהיה לאיש בן – בן ולא בת', אומרת הגמ' (סט.): "תניא א"ר שמעון בדין הוא שתהא בת ראויה להיות בן סורר ומורה שהכל מצוין אצלה בעבירה [וכשהיא זוללה וסובאה בקטנותה סופה כשלא תמצא למוד עומדת בפרשת דרכים ומרגלת הבריות לעבירה בשביל אתנן (רש"י)], אלא גזה"כ היא בן ולא בת". מפשט הגמ' יוצא שמסברא בת ראויה להיות בסו"מ כמו בן, אלא גזה"כ שלא כך.

אולם הרמב"ם (ממרים ז,יא) מביא סברא, וז"ל: "גזה"כ היא שלא יסקל אלא בן סו"מ, אבל הבת אינה נידונת בדין זה שאין דרכה להמשך באכילה ושתיה כאיש, שנא' בן סורר ומורה ולא בת". והקשו הנו"כ דבפשט הגמ' משמע שאין חילוק בסברא בין בן לבת דלא כרמב"ם שמביא סברא שאין דרכה להמשך. וכתב הרדב"ז שחכמים פליגי אר"ש ולדעתם זה מסברא שלא ממשיד, ועדיין צ"ע. והלח"מ עוד הקשה, דאם יש סברא מדוע כתב הרמב"ם בתחילת לשונו 'גזה"כ'. ומבאר הלח"מ שהטעם שאין דרכה להמשך לא היה מספיק, שהרי עצם החיוב מיתה משום גניבת בשר ויין זה גזה"כ בלא טעם. וממילא, מכיוון שדין בסו"מ הוא גזה"כ נימא אין לך בו אלא חידושו, כיון שיש קצת טעם לאין לך בו אלא חידושו. ויש להעיר דלפי דבריו הול"ל 'אלא בן גזה"כ היא (וממילא) ולא בת' שהמילה 'גזה"כ' קאי על הבן, ולא כלשון הגמ' 'אלא גזה"כ היא בן ולא בת' דגזה"כ קאי נמי על הבת.

ועדיין צ"ב, דבתוספתא (פר' יא,ב) נאמר: "ר' שמעון בן אלעזר אומר בדין הוא בת ולא הבן אלא גזירת המלך היה". וא"כ משמע להיפך מפשטות דברי הרמב"ם, שיש יותר סברא בבת מאשר בן, וודאי לא כלח"מ שאומר שבגלל הסברא אומרים אין לך בו אלא חידושו ובת לא, והרי אם יש יותר סברא בבת מאשר בבן א"כ נימא בן וכ"ש בת. א"י הכוונה בן למעט בת ולא בן וממילא לא בת (דיש בה פחות סברא). ואולי יש לבאר כך. השאלה מהו באור המושג 'ממשיד', הימשכות מצד עצם התאוה למעשה האסור, או הימשכות מצד עצם היכולת לבצע את המעשה האסור. והנה מצד הבן יש יותר ממשיד מצד התאוה ומצד הבת יש יותר ממשיד מצד יכולת הביצוע. ולכן אומרת התוספ' שהסברא היותר פשוטה הוא ממשיד מצד היכולת, וממילא בת ראויה יותר מבן, וגזה"כ שסברת ממשיד מצד התאוה, וממילא בן ולא בת, ולכן הרמב"ם גם יכול לומר שזו גזה"כ וגם לומר סברא.

אולם בירושלמי (הל' א) מצינו כתוספ', אלא ששם דברים יותר מפורטים. וז"ל: "א"ר יסא כל אילין מיליאי (בבן סו"מ) לא מסתברין דלא חילופין (היה לו לומר בחילוף דברים). תני

תדע לך שהוא כן, מי היה בדין שיהא חייב הבן או הבת, הוי אומר הבת, פטרה התורה את הבת וחייבה את הבן. מי היה בדין שיהא חייב קטן או גדול, הוי אומר גדול, פטרה התורה את הגדול וחייבה את הקטן. מי היה בדין שיהא חייב הגונב משל אחרים או הגונב משל אביו ואמו, הוי אומר גונב משל אחרים, פטרה התורה הגונב משל אחרים וחייבה הגונב משל אביו ואמו. ללמדך שכולן אינן אלא בגזירת מלך". ולכאורה לפ"ז י"ל דס"ל לרמב"ם דהבבלי פליג על הירושלמי, שהרי לירוש' משמע שיותר פשוט לחייב בגניבה משל אחרים, אולם הבבלי (עא.) כותב סברא לחייב דווקא בגונב משל אביו ואמו, משום דבכה"ג יותר שכיח לגנוב וממילא ממשיך. [ולכן אולי הרמב"ם השתמש בסברא זו גם לגבי בת. אלא שאכתי צ"ב מדוע לגבי בת הגמ' נצרכת ללימוד מפס' ולגבי גניבה משל אחרים סגי בסברא]

אלא שהמאירי מביא את סברת הרמב"ם בבת שלא הקפידה התורה אלא על מי שדרכו להימשך, ומוסיף "דברים אלו אע"פ שגזה"כ הן כולן נמשכות לענין זה, ואע"פ שבתחילת הענין יראה במקצת הדברים הפך הדברים וכו'" ואז מביא את הירושלמי. א"כ לדעתו יוצא שהרמב"ם יכול להסתדר עם הירושלמי. אולם פה א"א לומר את ביאור שאמרנו בתוספתא שהרי סברת ממשיך בבת מצד היכולת למעשה עבירה, שייך דווקא בגונב משל אביו ואמו יותר מאשר בגונב משל אחרים, ומדוע לירוש' יותר פשוט לחייב גם בבת וגם בגונב משל אחרים.

ונראה לע"ד לבאר כך, דהנה דרשו בספרי גזירה שווה בין 'איננו שומע' במלקות לבין 'איננו שומע' במיתה, כדי לומר לנו שמלקות ראשונות הן על גניבה כמו שהמיתה היא על גניבה, ולולי זה היינו אומרים ש'איננו שומע' הראשון זה במקרה שאמרו לו אביו ואמו להדליק נר והוא מסרב ולא מדליק. ולכאור' מצד הסברא של ממשיך זה לא מובן שהרי כאן אינו גונב ואוכל ואיך ימשך מסירוב הדלקת הנר לגנוב ולאכול. א"ו שלולי הגז"ש יש סברא אחרת חוץ מממשיך.

והביאור הוא שהרי סיבת החיוב של הבסו"מ הוא משום שנידון ע"ש סופו שילסטם הבריות. אלא שכדי להגיע מגניבה עד ללסטם הבריות צריכים שני תנאים. ראשית, הרגל במעשה, שתהפוך הגניבה להיות טבעו וממילא יהיה מוכן גם לרצוח משום שהגניבה הפכה להיות בטבע שלו, וכדי שהגניבה תהפוך לטבע צריך ממשיך. ושנית, אי הרתיעה מלעשות מעשה איסור, ומתוך כך יגיע גם לעשות איסור כ"כ חמור של מעשה רציחה. והנה אצל הבן שייך יותר סברת ממשיך, כי הבת לא נמשכת אחר אכילה ושתייה. אולם אצל הבת בגלל הקלות לעשות את המעשה כי הכל מצוין אצלה, יש לה פחות רתיעה. ולפ"ז אפשר להבין גם שני הדינים הנוספים, שמצד ממשיך שייך יותר אצל אביו, וכן אצל קטן שפחות מפעיל שכלו והולך יותר אחר טבעו ותאוותיו. אך מצד אי הרתיעה מלעבור איסור, זה שייך יותר דווקא בגונב מאחרים, כי מאביו לא נראה לו כמעשה גניבה, וכן בגדול שמבין יותר שעשה איסור ונוצרת אצלו אי רתיעה מלעשות איסורים. ולכן אומר הירו' מסברא הנקודה היותר מהותית להגיע לע"ש סופו זה אי הרתיעה, וגזה"כ שמה שקובע לי זה הממשיך. וזו גם כוונת הספרי שלולי הגז"ש הו"א שהקובע הוא אי הרתיעה ולכן כאשר אינו שומע למה שהוריו מצווים נחשב אי רתיעה מהוריו ומתו"כ יגיע לאי רתיעה מהקב"ה. לפ"ז מובן המאירי ואין סתירה

בין הרמב"ם לירוש' וגז"ח לא סותרת את הסברא בבת כ היא דווקא באה להגיד שנלך בתר סברא הזו ולא בתר הסברא של אי רתיעה.

לפי הירושלמי מובן מדוע המשנה הזכירה רק את הלימוד בן ולא בת בן ולא איש, ולא את הלימוד בן ולא הראוי להיות אב, כי המשנה באה להוציא מהדבר היותר מסתבר דווקא בת וגדול וזה לא שייך ביחס למי שראוי להיות אב.

אלא שצריך לדון האם שייך לומר כך גם בבבלי, דפשוט הבבלי משמע שבן שווה לבת ולא יותר, ולו היינו אומרים שכוונתו כירושלמי מדוע לגבי גניבה מאחרים סגי בסברא בלא צורך למקור כמו ביחס לבת.

ויותר מזה, שהרי לכאורה מצינו חלוקה ביחס לסברת ממשיך בין הבבלי לירושלמי שכלל לא מזכיר אותה. הבבלי מביא את דברי רב הונא שאינו חייב עד שיקח בשר בזול ויאכל יין בזול וישתה (וע'.), ומבאר רש"י שביוקר לא שכיחי מעות לגנוב כולי האי ולא ממשיך. ועוד מביא את דברי רבי אבהו שאינו חייב עד שיאכל בחבורה של סריקין (ע'.), ומבאר רש"י אנשים ריקים שירגילוהו בכך אבל אם יש בהם אדם הגון בכה"ג לא ממשיך. ומבאר בגמ' (שם) שהטעם לדין המשנה שהאוכל בחבורה של מצוה אין נעשה בסו"מ דכיון דבמצוה קא עסיק לא מימשיך. ובירוש' כלל לא מוזכר שייך צריך להיות זול ושיאכל בחבורה של סריקין. וביחס לאכילה בחבורת מצוה, הירוש' מביא פס' 'אינו שומע בקולנו' - יצא זה ששומע בקול אביו שבשמים. וא"כ יוצא שלירוש' אין סברת ממשיך נצרכת לחיוב בסו"מ, וממילא צריך מקור למעט אכילת מצוה, ולכן לא מזכיר את התנאים הנובעים מהצורך בממשיך - יין זול וחבורת סריקין. וא"כ א"א לומר בירוש' שלאחר שמיעטנו בת וגדול הסברא היא משום ממשיך שלכן מיעטנו אותם. וא"כ אכתי דברי המאירי קשים, שהרי לירוש' אין סברת ממשיך ואיך מביא את הירוש' ביחד עם סברת ממשיך לפטור בת. ובדאי שא"א לומר שהבבלי למד כירוש' ומסברא יותר פשוט שדווקא בבת יהיה דין בסו"מ.

וי"ל דודאי גם הירוש' מודה שסברת ממשיך נצרכת ע"מ לחייב בסו"מ, שהרי המשנה מזכירה שצריך דווקא יין איטלקי, ומבארים רש"י והפני משה (על הירוש') משום שהוא יין משובח וממשיך בתריה. אלא הנקודה היא שנחלקו מהו 'על-שם סופו נהרג', האם זו סיבת החיוב מדוע נהרג, שאני כביכול רואה שעכשיו עשה את מעשה ההוא ועליו מקבל עונש סקילה, או שסיבת החיוב זהו מעשה העבירה שעשה עכשיו, אלא שע"ש סופו נהרג זהו הטעם לחומרת העונש. וא"כ י"ל דלבבלי זהו סיבת חיוב וממילא נצרכת ודאות שיגיע לע"ש סופו, ולכן כאשר יש ספק אם ממשיך פטור. אך לירוש' אין צורך בודאות שיגיע לע"ש סופו, אלא באפשרות שיגיע, כי לדעת הירוש' ע"ש סופו זו רק הסיבה לחומרת העונש, ובשביל להחמיר סגי באפשרות שיגיע. ממילא מובן שהבבלי מצריך שיאכל בחבורת סריקין בשר זול שאינו של מצוה כדי שתהיה ודאות של ממשיך. משא"כ לירוש' שסגי בקצת ממשיך ולכן אינו מזכיר בשר זול וחבורת סריקין, ולגבי אכילת מצוה שקצת ממשיך צריך גזה"כ שאפ"ה פטור. אולם לפ"ז בבת אע"ג דלא ממשיך, מ"מ נראה שקצת ממשיך מצד הסברא שהכל מצוין אצלה, וא"כ המיעוט בבת הוא גזה"כ (אע"ג דקצת ממשיך) כמו באכילת מצוה, ולא

בגלל שלא נמשכת. ובאמת ביחס לאכילת מצוה הרמב"ם (שם הל' ב) הביא את הלימוד כירוש' ולא הזכיר שום סברא בשונה מהדין בבת.

וי"ל שייך זול וחבורת סריקין אלו תנאים חיצוניים שיגרמו שימשך, אלו תנאים שמגדירים שבפועל ימשך, וזה נצרך ע"מ ליצור סיבת חיוב. אך היין האיטלקי ממשיך מצד הטעם שלו, ממילא כאשר שותה יין איטלקי זה מגדיר את מעשה השתייה כמעשה ממשיך, כמעשה שיש לתת עליו עונש חמור. ולפ"ז גם בבת זו הגדרה במעשה, שמעשה השתייה שלה לא נחשב מעשה ממשיך כיון שלמעשה בטבעה לא נמשכת לשתות יין. ולכן י"ל שלירוש' יש סברת ממשיך ע"מ לחייב בבסו"מ, אך דווקא בהגדרת המעשה. וסובר הירוש' שמסברא הייתי אומר שהטעם לחומרת העונש תלוי האם המעשה הוא מעשה מכוער וכלשון הרמב"ם בהל' ב), והמכוערות באה לידי ביטוי דווקא בגדול ובגונב משל אחרים, ודווקא בבת שלא רגילה להימשך אחר תאוות ואפ"ה הולכת וגונבת. ואולי מכוערת המעשה גם תלויה במה שאין כאן רתיעה, וכיון שהמעשה מכוער לכן ראוי לעונש חמור. וקמ"ל גזה"כ שחומרת המעשה תלויה בשאלה האם המעשה ממשיך ויגיע לע"ש סופו ולכן עונשו חמור. [ויש להעיר דאע"ג דהרמב"ם למד מפס' פטור באכילת מצוה וכתב הרדב"ז דזה כירוש', מ"מ הזכיר גם את הפטורים של בשר בזול ואכילת סריקין, ש"מ דס"ל דאין מחל' בבלי ירוש'].

לפ"ז י"ל שאם הבבלי מדבר גם על תנאים חיצוניים לממשיך, כיון שצריך שבפועל ימשך כי זה תנאי חיוב. י"ל שמצד שבפועל ימשך שייך גם בבת. ולפ"ז י"ל שגם לבבלי גזה"כ באה לומר שההימשכות בפועל צריכה להיות לא מצד היכולת להימשך, אלא מצד המשיכה בעצם, ולכן בן ולא בת. וממילא לפ"ז י"ל שגם לבבלי לולי הפס' היתה הו"א שדוקא בת, כי הו"א היתה ללכת דוקא מצד המשיכה בפועל. וממילא הייתי אומר שדוקא בגדול שיש לו יותר יכולת. אך גזה"כ גילתה לי שהולכים בעיקר אחר המשיכה הטבעית לתאוות אכילה, וזה יותר בבן מאשר בבת, ויותר בקטן מאשר בגדול. אולם סו"ס יש משמעות למשיכה בפועל ולכן מסברא זה בגונב משל אביו ולא בגונב משל אחרים.

וא"כ גם לבבלי אפשר לומר מה שאמרנו בירושלמי שהמשנה הזכירה רק את הלימודים שבאו להוציא מהדבר היותר מסתבר בת וגדול, וזה אינו נכון ביחס לדין בן ולא הראוי להיות אב, שאין שום סברא לומר דווקא ראוי להיות אב ולא מי שאינו ראוי.

אלא שסו"ס מלשון גמ' בהשוואה ללשון הירוש' והתוספ', משמע שלולי גזה"כ היינו אומרים שבבן כלול בת, שאין סיבה לחלק כמו בכל התורה שמדברת בלשון זכר, וקמ"ל שלא כך כי ע"ש סופו יותר בבן, וא"כ דווקא מסברא כלול בבן גם מי שהוא ראוי להיות אב וצריך לומר לא כך. ודוקא מסברא היינו יודעים שבן אינו כל גדול, כי בשלב מסוים הוא כבר לא קשור להוריו כדי שהם יביאו אותו לבי"ד, ואפ"ה המשנה מזכירה בן ולא איש. ולכן צריך לבבלי להביא הסבר נוסף מדוע 'בן ולא אב' לא מובא במשנה. וננסה לבאר זאת מתוך כניסה לסוג' בן ולא אב.

גמ' (סח:): הביאה מח' בין רב חסדא לרבה, שלדעת ר"ח קטן מוליד ולרבה אינו מוליד. ומנסה הגמ' להביא ראיה לר"ח, וז"ל הגמ': "והא תנא דבי ר' ישמעאל בן ולא אב, היכי דמי, אילימא דאיעבר בתר דאייתי שתי שערות ואוליד מקמי דלקיף זקן, מי איכא שהות

כולי האי, והא אמר ר' כרוספדאי כל ימיו של בן סו"מ אינו אלא ג' חדשים בלבד, אלא לאו דאיעבר מקמי דלייתי שתי שערות ואוליד מקמי דלקיף זקן, וש"מ קטן מוליד. לא, לעולם דאיעבר בתר דאיייתי שתי שערות ואוליד בתר דאקיף זקן, ודקא קשיא ר' כרוספדאי ... בן ולא הראוי לקרותו אב". ומבאר רש"י והיינו לאחר ג' חדשים אחר שהביא שערות שראוי להיות עובר ניכר אם היה בא על אשה. ממשיכה הגמ' "הקיף זקן אע"ג דלא מלו ג' חדשים, מלו ג' חדשים אע"ג דלא הקיף. ש"מ מדרבי כרוספדאי יולדת לשבעה אין עוברת ניכר לשליש ימיה, דאי ס"ד עוברת ניכר לשליש ימיה, למה לי ג' בתרי ותילתא סגיא. א"ל לעולם אימא לך עוברת ניכר לשליש ימיה זיל בתר רובא" דאזלינן בתר רוב נשים שילדות לט' חדשים ועוברן ניכר לאחר ג' חדשים (רש"י).

וצריך להבין בפשט הגמ' האם ר' ישמעאל שאומר בן ולא הראוי לקרותו אב חולק על ר' כרוספדאי שאומר שכל ימיו של בסו"מ ג' חדשים, או שאינו חולק. והנה דעת הרמ"ה שאם בפועל נשא אשה היולדת לז' ועוברת ניכר לאחר ב' חדשים ושליש, אינו נעשה בסו"מ שהרי ניכר עוברת וראוי לקרותו אב. א"כ לדעת הרמ"ה יש מח' בין ר' ישמעאל לר' כרוספדאי. אמנם בר"ן משמע שחולק, דהקשה הר"ן על גירסתנו 'לעולם דאיעבר בתר דאיייתי ב' שערות ואוליד בתר דאקיף זקן', שאם סיבת הפטור למרות שעדיין לא הקיף זקן ולא הוליד בן, זה משום שהוא בן ג' חדשים, שהוא 'ראוי לקרותו אב'. א"כ מה המשמעות לעיבור ומדוע הגמ' הזכירה 'דאיעבר' וכו', הרי כלל אין צורך בעיבור ע"מ להיפטר, אלא סגי שיעברו ג' חדשים. ולכאורה לפי דברי הרמ"ה ל"ק מידי, דלפעמים עוד קודם ג"ח פטור מדין שהוכר עוברת וראוי לקרותו אב א"ו דס"ל לר"ן שאין פטור פחות מג' חדשים. ובתירוצו כותב הר"ן שצריך לגרוס בגמ' 'ואוליד מקמי דאקיף זקן', והפטור משום 'בן ולא אב', וע"ז הוסיפה שבגלל ר' כרוספדאי זה עוד קודם הלידה, לאחר ג"ח מצד ראוי להיות אב. שר' כרוספדאי למד דינו שסי בג"ח משום שדורש כר' ישמעאל בן ולא הראוי להיות אב, והרי ראוי שישא אשה ותתעבר ויוכר תוך ג"ח לכן לאחר ג"ח נחשב 'ראוי להיות אב'. א"כ לדעת הר"ן ר' ישמעאל ור' כרוספדאי לא חולקים, ואין כאן הגדרה מצד הפועל שהוכר העובר. ובפשטות זו הגדרה בבן, בגברא. וכמו הגדר שהקיף זקן זו הגדרה בגברא, כך הגדר 'בן ולא הראוי לקרותו אב'. אלא שזה ע"פ הבכוח, הראוי, ולא ע"פ הפועל, שיש לו אשה והוכר עוברת.

ולכאורה כדעת הר"ן מצינו ברמב"ם שכתב (הל' ו) "כל ימיו של בסו"מ אינן אלא שלשה חדשים מאחר שיביא שתי שערות, לפי שאפשר שתתעבר אשתו ויהיה עוברת ניכר בשלשה חדשים". ומשמע דלא שייך בפחות מג' חדשים אע"ג שעוברת ניכר, מדלא הזכיר דבר כזה. וצריך להבין באמת מדוע לא נפטר, הרי לכאורה ראוי לקרותו אב.

והנה ביבמות (פ). אומרת הגמ' שאין הסריס נידון כבן סו"מ, דלא שייך ביה הקפת זקן. והרמב"ם לא הביא דין זה להלכה. וכתב הערל"ן (שם) שהברייתא שם חולקת על המשנה שלנו. שהברייתא דורשת 'כי יהיה לאיש' משיגיע לגבורתו של איש, וסריס לא יגיע לגבורתו של איש. אולם המשנה דורשת 'עד שיגיע לגבורתו של איש' דהקפת זקן סיבת פטור, וממילא למתני' סריס נידון כבן סו"מ, ולכן הרמב"ם השמיט דין סריס. והנה יש לדון לפי הערל"ן לאידך גיסא, שהרי הטעם שכל ימיו של בסו"מ הוא רק ג"ח, זה משום שיש אפשרות שתוך

ג"ח יהיה עובר אשתו ניכר, והרי בסריס אין אפשרות כזו, וא"כ לעולם יוכל להיות בסו"מ, ומדוע לא הזכיר הרמב"ם שהדין בסריס שונה.

אלא שאם נשים לב ללשון הזהב של הרמב"ם נראה שבהל' ה' לגבי זמנו של בסו"מ כתב הרמב"ם "מפי השמועה למדנו שאין דין זה אלא בבן י"ג ויום אחד ... עד שיקיף השער". ובהל' ו' כתב "כל ימיו של בסו"מ אינן אלא שלשה חדשים". וא"כ י"ל שלדעת הרמב"ם הגדרת 'בן ולא (הראוי להיות) אב' זה לא מיעוט משום שהוא אב ויצא מכלל בן, הגדרה בגברא, אלא זו הגדרה בזמנו של בסו"מ, שהוא מתחילת אישותו עד שראוי להיות אב, דהיינו ג"ח, וכאילו הפס' נתן ביאור מדוע ג"ח. ולכן בהל' ה' זו הגדרה בגברא ונקט בלשון 'אין דין', אך בהל' ו' שזו הגדרה בזמן נקט לשון 'כל ימיו'. וע"פ זה מתורץ מדוע הרמב"ם לא כתב שבסריס הדין שונה, שהרי 'בן ולא אב' אינה הגדרה בגברא אלא בזמן, וממילא לא שייך לחלק בין סוגי אנשים.

ונביא כמה הוכחות להגדרה הזו. דלפי ההגדרה הפשוטה שראוי להיות אב הכוונה שאע"פ שעכשיו אין לו אשה, אלא שראוי לשאת אשה ומיד תתעבר ועוברה יוכר תוך ג' חדשים. והרי ראוי לשאת כל אחת בעולם, וביניהן יש כאלה שיוולדות לשבעה וראוי להיות אב תוך ב' חדשים ושליש, ומה שייך לילך בזה בתר הרוב. הרי אין צריך שיהיה ניכר בפועל אלא שיהיה ראוי, ואם ניזיל בתר רוב, הרי הרוב לא מתחתנים ישר בגיל יג' וא"כ ע"פ רוב לא יהיה ניכר בגיל יג' וג' חדשים. אלא ודאי 'בן ולא ראוי להיות אב' זו קביעת זמן של ג"ח, ואת קביעת הזמן קבעו ע"פ הרוב.

במשנה לקמן (עא:): 'ברח עד שלא נגמר דינו ואח"כ הקיף זקן התחתון. פטור'. משום דאילו עביד השתא פטור. ולא מוזכר מה הדין אם ברח ואח"כ עברו ג' חדשים. לפי דברנו ניחא, דזה פשיטא לגמ' שיהיה פטור. שהרי ג"ח אינו שינוי בגברא אלא הגדרה בזמן, ואע"פ שיש לו שם 'בן סורר ומורה' פטור כי עבר הזמן, ולכן פשיטא ששיד לומר כאן את ההגדרה, כיון דאילו עביד השתא פטור. אך ביחס להקפת זקן שזה שינוי בגברא, ועכשיו נחשב 'איש סורר ומורה' היתה צריכה המשנה לחדש שאומרים אילו עביד השתא פטור, שהרי בשעת עשיית העבירה היה 'בן סו"מ', ומדוע נתייחס לזמן של עכשיו, וקמ"ל שלא כך..

לדעת רב חסדא קטן שהוליד אין בנו נעשה בן סו"מ, שנא' 'כי יהיה לאיש בן' – ולא לבן בן. וא"כ רואים שלדעת ר"ח אע"פ שיש לו בן קרוי בן ולא אב, ולכן לא אומרת 'ולא לאב בן', וא"כ כ"ש לרבה שראוי לאב יקרא "בן" סורר ומורה ולא אב סורר ומורה. אלא ודאי שזו לא הגדרה בגברא, בשם שלו, בשם בן, אלא זו הגדרה בקביעת זמן תקופת הבסו"מ.

התוס' (סת: ד"ה בן) מבאר שלולי טעם המשנה שלא בא לכלל מצוות היינו חושבים שמקודם הבאת שערות מתחיל הזמן דסמוך לגבורתו של איש, ומוסיף תוס' "ואפ"י הוי יותר מג' חדשים" וכו' ומבאר המהר"ם שהיה קשה לתוס' הרי לקמן אומרת הגמ' שזמנו של בסו"מ הוא ג' חודשים וכאן יצא שיהיה יותר. ולכאוף קשה הרי אם הפטור בגברא מצד שנקרא אב ולא בן (כי ראוי להיות אב), א"כ מה אכפת לי שזה נמשך יותר מג' חודשים. אלא ודאי שזו הגדרה בזמן שנמשכת תקופת הבסו"מ, ולכן התוס' נאלץ להתמודד עם השאלה הזו. [אמנם המהרש"א שם בתוך דבריו כותב שרב חסדא דס"ל שקטן מוליד לא סובר את הדרשה בן

ולא הראוי להיות אב, שהרי כבר מקטנות ראוי להיות אב. וא"כ מבין שזו הגדרה בגברא ולא בתקופת זמן.]

ממילא לפי דברינו מובן מדוע המשנה הזכירה רק את המיעוטים בת ואיש, שאלו הגדרות בגברא, שצריך שיהיה דווקא בן. אך המיעוט בן ולא אב, זוהי הגדרה בזמן שיכול להיות בן סו"מ, ג' חדשים, והמשנה רק עסקה בהגדרת הגברא ולא בהגדרת זמנו.